

Відділ культури і туризму
виконавчого комітету Славутицької міської ради
Славутицька міська централізована
бібліотечна система

„Фахівець класичної філології”

До 120-річчя з дня народження

Миколи Зерова

Бібліографічний покажчик

Славутич

2010

Даний бібліографічний покажчик підготовлений працівниками
Загальноміського бібліотечно-інформаційного центру м. Славутича.

Видання присвячене відзначенню у 2010 році 120-річчя від дня
народження Миколи Зерова – українського видатного поета-
неоромантика і неореаліста, поета незвичайного таланту й високої
громадянської свідомості.

Покажчик містить біографію, публікації про твори письменника,
видання та статті про його життя і творчість, розробки уроків,
позакласних заходів, сценаріїв, інтернет-ресурси про життя і
творчість М. Зерова.

Матеріал розміщений за розділами в алфавітному порядку.

Посібник розраховано на широке коло читачів.

Укладачі:

Панова Л.І., Соловйова Л.О.,
Янченко О.О.

Комп'ютерний
набір:

Соловйова Л.О.

Відповідальна
за випуск:

Портная Н.В.

*Тяжка українська доля привела
Миколу Зерова, як і багатьох наших
культурних діячів, на Голгофу
сталінських катувань... його доля
відбиває трагедію цілого покоління.*
В. Брюховецький

Біографія Миколи Зерова

Визнаний літературознавець, глибокий аналітичний критик, полеміст, лідер "неокласиків", майстер сонетної форми і блискучий перекладач античної поезії Микола Костьович Зеров народився в м. Зінькові на Полтавщині 14 (26 за новим стилем) квітня 1890 року.

"Батько вчитель, потім – завідувачий городською школою, нарешті – 1905 року – інспектор народних шкіл, мати – з дрібного землевласницького роду Яресків – з-під Диканьки, роду козацького, але доказуючого дворянство" – пише Зеров у своїй автобіографії. Початкову освіту М. Зеров здобув у Зіньківській школі та Охтирській гімназії. 1903 року вступив до першої Київської гімназії, яку закінчив 1908 р.

Саме в ній, а згодом й на історико-філологічному факультеті Київського університету Святого Володимира, майбутній письменник здобув фундаментальні знання античних та європейських мов і літератур, що значно вплинуло на формування його поетичного дару.

1912 року в журналі "Світло" та газеті "Рада" з'являються друком перші статті та рецензії Зерова. З 1914 року за наказом попечителя Київського учбового округу Зерова призначено викладачем історії до Златопільської чоловічої, а з жовтня 1916 року – ще й жіночої гімназії.

З 1917 року він працює викладачем латини у Другій українській державній гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства в Києві. У 1918-1920 роках викладає українознавство в Архітектурному інституті, працює редактором бібліографічного журналу "Книгарь".

В цей час Микола Зеров увійшов до елітарного гуртка діячів української культури, що сформувався довкола Георгія Нарбута. На зібраннях обговорювалися справи розвитку української літератури, малярства, графіки. 1920 року в долі Миколи Зерова відбуваються істотні зміни. Він одружується з Софією Лободою і починає серйозно замислюватися про наукову працю. Того ж року виходять підготовлені ним "Антологія римської поезії" та "Нова українська поезія", що стають помітним явищем у тогочасному літературному житті. З голодного Києва М. Зерова запрошують на роботу в Баришівську соціально-економічну школу. Тут, не пориваючи творчих зв'язків з Києвом, він працює близько трьох років. Це були плідні роки оригінальної творчості – всі вірші його збірки "Калина" (1924) написано саме тут. Також в Баришівці М. Зеров зробив багато перекладів, написав низку сонетів та сатирпародій, кілька невеликих оповідань.

1 жовтня 1923 року Микола Зеров стає професором української літератури Київського інституту народної освіти (так звався тоді Київський університет). Тоді ж розпочинає читати свої блискучі лекції, які часто зривають бурхливі оплески (про лекції Зерова серед студентів ходили легенди). Одночасно викладає українську літературу в кооперативному технікумі та торгово-промисловій школі.

1923 року голосно заявили про себе "неокласики." Саме тоді вони з'їхалися до Києва й об'єдналися у рамках АСПИСу. У грудні 1923 р. відбулася перша зустріч Зерова з М. Хвильовим, коли той приїхав до Києва у складі харківської письменницької делегації "Гарту".

Неокласики розгорнули бурхливу літературну діяльність. Вони влаштовують літературні вечори, на яких намагаються згуртувати мистецькі сили, аби спрямувати їх у річище конструктивної праці. Прагнення Зерова розробити спільну платформу для консолідації літературного процесу кваліфікується як замах на ідеологічну цноту пан-футуристів та гартованців, що викликає різкий спротив.

1924 рік розпочався з бурхливих дискусій. 3 січня на культкомісії Всеукраїнської Академії наук М. Зеров виголосив доповідь "Українська література в 1923 році"; 20 січня відбувся диспут, на якому опонентами доповіді Д. Загула "Криза сучасної української лірики" виступили М. Зеров, Ю. Меженко, Г. Косинка, М. Івченко. Лідер "неокласиків" оцінював 1923-й як "рік літературного оживлення". Адже з'явилася низка яскравих імен, нових книг і журналів. Так, приміром, у Києві виникла конкуренція між "Новою громадою", до якої тяжіли члени АСПИСу, і "Глобусом" – органом футуристів, членів "Гарту" та "Плугу". На думку М. Зерова йшов нормальний розвиток української літератури. Йому опонував Д. Загул, який, фактично, обстоював необхідність уніфікації та суворої регламентації як вибору ідеї твору, так і художніх засобів її вираження. Виразно окреслювалася конфронтація, що згодом трагічно відбилася на розвитку всієї української літератури.

Того ж 1924 року було надруковано "Каменю" – першу збірку віршів М. Зерова, до якої, втім, було включено й перекладний розділ. Автор скромно виправдовував це перед сучасниками потребою "розробляти мову і стиль, удосконалювати техніку й синтаксичну гнучкість української поезії, називаючи їх "сухарями" на розкішному бенкеті поетичної фантазії".

Дух класичної простоти, піднесене почуття, глибоке проникнення у філософську сутність буття, вишукана мова, висока майстерність творів М. Зерова вражали сучасників. Щоправда, багато хто поетові закидав, що він несучасний, байдужий до актуальних проблем. Підстави для таких тверджень давали не тільки його вірші, а й перший випуск історико-літературного нариса "Нове українське письменство" і монографія "Леся Українка", також видані 1924 року. Все це, вважали противники Зерова, належить минулому, яке треба відкидати.

До попередніх докорів додавалися й нові: мовляв, Зеров майже не виступає як літературний критик. Проте 1925 рік можна вважати вершиною літературно-критичної діяльності М. Зерова. Тільки

журнал "Життя і революція" вмістив 17 його матеріалів. А ще ж були публікації в інших часописах, виступи, лекції перед студентами.

З 1926 року М. Зеров виступає лише як літературний критик, зосередивши основні зусилля на перекладах та історико-літературних студіях. Того ж року офіційна влада звинуватила "неокласиків" в антипролетарських настроях. Г. Майфет 3 липня 1927 року так писав М. Зерову про настрої в Харкові: "Взагалі літературна ситуація жахлива. Тичина каже: "Мені шкода не того, що я нічого не друкую, а того, що я нічого не пишу для себе..." Червневий пленум ЦК КП(б)У 1927 р. дає прямі директивні вказівки щодо політичної оцінки "неокласиків": "Тепер серед українських літературних груп типу неокласиків спостерігаємо ідеологічну роботу, розраховану саме на задоволення потреб української буржуазії, що зростає. Характерне для цих кіл прагнення – спрямувати економіку України на шлях капіталістичного розвитку, тримати курс на зв'язок з буржуазною Європою".

Фактично ця постанова означала заборону літературної та критичної діяльності Зерова. Для нього лишалася тільки одна ділянка – історико-літературні студії. Саме на цьому М. Зеров і зосереджується наприкінці 20-х. Він пише передмови до творів українських письменників-класиків, які видавалися у видавництвах "Книгоспілка" та "Сяйво". З цих статей складається книжка "Од Куліша до Винниченка" (1929 р.). Але на цих позиціях пощастило затриматись недовго. Процес СВУ на початку 1930 року став переломним. "Книгоспілку" було реорганізовано, "Сяйво" закрито. Куліша і Винниченка проголосили фашистськими письменниками. В числі інших, у зв'язку з процесом СВУ, було заарешовано й Максима Рильського, що стало виразним попередженням для всіх неокласиків.

Лютий-березень 1930 року. Зеров змушений виступити "свідком" на процесі СВУ. Його становище хитке й непевне. Як і всі українські інтелігенти, він живе під постійною загрозою арешту, в атмосфері погроз і цькування. Маховик репресій розкручується. Кожна сходинка, на яку стає поет, сподіваючись втриматися,

ламається. Під ногами відкривається чорна безодня нищення. Життя обертається катастрофою.

Самогубство Хвильового в травні 1933 року стало ще однією драмою для Зерова.

Всі останні роки фактично заборонено займатися творчою діяльністю, а з 1933 – стає небезпечним навіть мовчання. Від Зерова й Филиповича вимагають самокритичних заяв і політичних декларацій. Писані з примусу листи до редакції стають псевдодокументами нелюдської доби. Наприкінці 1934 Зерова остаточно звільнено з університету. Він втратив останнє матеріальне оперття й змушений шукати будь-яку працю або залишити Україну. В туманній синяві грудня глухо прозвучали постріли – розстріляно Косинку й Влизька.

Переживши ще одну трагедію, – смерть десятилітнього сина – М. Зеров переїжджає до Москви.

Наприкінці квітня 1935 року за звинуваченням в терористичній діяльності Зерова було заарештовано. На першому допиті він заявив однозначно: "До ніякої контрреволюційної діяльності я не причетний, а отже, співучасників назвати не можу". Пізніше з нього виб'ють інші відповіді. Під час обшуку в нього вилучають дві книжки: "Політика" з дарчим написом "терориста" Г. Косинки та роман П. Куліша "Чорна Рада". Оце й усі докази.

20 травня 1934 р. його відправили до Києва. Тут і почалася справжня робота. Допити слідчого Ліхмана ледь не через день. Протоколи відбивають лише слова, зафіксовані працівниками НКВД й підтверджені підписом арештованого. Що було поза тим? Здогадатися не так уже й важко. Бо вже 9 липня М. Зеров "розколовся": "Я признаю себе винним у тому, що приблизно з 1930 року належав до керівного складу контрреволюційної націоналістичної організації, куди, крім мене, входили Рильський і Лебідь". На суді М. Зеров погодився зі звинуваченням в тому, що він "входив до складу керівництва контрреволюційної організації, яка ставила перед собою завдання скинення радянської влади на Україні

і створення буржуазної незалежної української республіки, готувала замах на Косіора й Постишева..."

Це було у грудні 1934 року, після оприлюднення списку 28 діячів культури, звинувачених у тероризмі. Всі знали, що це неправда. М. Зеров зайшов до Рильського переговорити у справі перекладів із Брюсова, над яким вони тоді працювали. Згадали про Г. Косинку, О. Влизька, О. Фальківського. Пом'янули невинні душі. Потім М. Зеров прочитав кілька поезій – "Учись у них" О. Фета, "Минуло літо" Я. Щоголіва та "До кобзи" П. Куліша. І от 25 квітня він "показав" про поминальне читання у помешканні М. Рильського.

М. Зерова було засуджено на 10-літнє ув'язнення та відправлено на Північ за традиційним маршрутом: "Ведмежа Гора–Кем–Соловки". В пункт призначення він прибув в перших числах червня 1936 р. Спершу режим у таборі був відносно стерпним. За станом здоров'я М. Зеров не міг працювати лісорубом і тому прибирав кімнати господарської служби. Після закінчення роботи, у комірчині сторожа міг займатися перекладами та історико-літературними студіями.

9 жовтня 1937 р. без будь-яких підстав і пояснень справу Зерова та інших було переглянуто Особливою Трійкою УНКВД по Ленінградській області. Зерову, Филиповичу, Вороному і Пилипенку було винесено вищу міру покарання – розстріл. 3 листопада 1937 р. вирок було виконано.

Яка надзвичайна сила була в цього лицаря культури — свідчить той факт, що він, висланий 1935 року в легендарно-страхітливий концтабір на Соловки, втративши єдиного сина, свободу і все найдорожче – в умовах жорстокого режиму, голоду, холоду й перевиснаження фізичною працею, – далі писав сонети і далі працював над перекладами Вергілієвої "Енеїди". Вістки про нього загубились серед масових розстрілів, що таємно відбувались у концтаборах СРСР в 1937-1938 роках.

Твори Миколи Зерова

Зеров М. Твори: В 2-х т. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 1: Поезії. Переклади /Упоряд. Г. Качур, Д. Павличко. – 843 с.

Зеров М. Твори: В 2-х т. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці /Упоряд. Г. Качур, Д. Павличко. – 601 с.

Зеров М. Поезії // Атом серця: Укр. поезія першої половини ХХ ст.: Для ст. шк. віку /Упоряд., передм., приміт. Ю. Коваліва. - К.: Веселка, 1992. - С. 144-150. - (Шк. б-ка).

Зеров М. Поезії // Живиця: Хрестоматія укр. літ. ХХ ст.: У 2 кн. - Кн 1. - К: Твім інтер, 1998. - С. 506-508.

Зеров М. Поезії // Золоті рядки української поезії: Розстріляне Відродження / Укладач О. Зав'язкін. - Донецьк: Тов. ВКФ "БАО", 2008. - С. 59-65.

Зеров М. Поезії //... Ота стежина в нашім краю: Антологія поетів Київщини, присвячена 75-річчю утворення Київської області. - КОТО "Культура". - Біла Церква: Буква, 2007. - С.30-33.

Зеров М. Поезії // Українська література: Хрестоматія для 11 кл. серед. навч. закладів / Упоряд. Р. Мовчан, Ю. Ковалів. - Київ; Ірпінь: ВТФ "Перун", 1999. - С. 38-39.

Зеров М. Поезії // Українське Диво: Поетич. антологія / За упоряд. та ред. В. Коломійця. – К.: Укр. письменник, 2005. – Кн. II. – С. 148-159.

Зеров М. Поезії // Українське слово: Хрестоматія укр. літ. та літ. критики ХХ ст.: У 3-х кн. – Кн. 1. – К.: Рось, 1994. – Кн. 1. – С. 515-521.

Зеров М. Поезії // Українське слово: Хрестоматія укр. літ. та літ. критики ХХ ст.: У 4-х кн. – К.: Аконтит, 2001. – Кн. 2. – С. 43-48.

Зеров М. Поезія //Крым-90: Альманах. Літературно-художественное издание. - Симферополь: Таврія, 1990. - С. 71-73.

Про життя і творчість поета

Бернадська Н.І. Микола Зеров: Основні віхи життя і творчості; "Навсікая", "Аргонавти", "Pro domo" //Бернадська Н.І. Укр. література ХХ ст.: Навч. посібник для старшокл. та вступників до вищих навч. закладів - К: Знання-Прес, 2007.- С. 71-75.

Білецький О. М. Зеров // Літературно-критичні статті /Упоряд., авт., приміт. М. Гончарук. – К.: Дніпро, 1990. – С. 45-46.

Білокінь С. Микола Зеров // Письменники Радянської України: Збірник. – Вип. 14: 20-30 роки: Нариси творчості / Упоряд. С.А. Крижанівський. - К: Рад. письменник, 1989. - С. 35-64.

Бондар Н. Зеров Микола // Живиця: Хрестоматія укр. літ. ХХ ст.: У 2 кн. – Кн. 1. - К: Твім інтер, 1998. - С. 502-505.

Брюховецький В. Зеров Микола // Гроно нездоланих співців: Літ. портр. Укр. письменників ХХ ст., твори яких увійшли до оновлених шкіль. програм: Навч. посібник для вчителів та учнів ст. кл. серед. шкіль. / Упоряд. В.І. Кузьменко. - К.: Укр. письменник, 1997. - С. 73-82.

Брюховецький В. Микола Зеров: До 100-річчя від дня народження. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 48 с. – (Сер. 6 «Духовний світ людини», № 2).

Брюховецький В. Зеров Микола // З порога смерті: Письменники України - жертви сталінських репресій / Авт. кол.: Бойко Л.С. та ін. - Вип. 1 / Упоряд. О.Г. Мусієнко. - К.: Рад.письменник, 1991. - С. 195-198.

Брюховецький В. Микола Зеров: Літературно-критичний нарис. – К.: Рад. письменник, 1990. – 307 с.

Булгак О.В. Розстріляне відродження: До 110-річчя від дня народження М.К. Зерова // Календар знаменних і пам'ятних дат. - 2000. - № 2. - С. 45-50.

Гальчук О. Поетичне осмислення Миколою Зеровим світової культурної спадщини // Дивослово. - 1997. - № 8. - С. 5.

Горецький П. Микола Зеров: До 120-річчя від дня народження митця // Літературна Україна. - 2010. - 6 травня. - С. 6. Закінчення. Початок у ЛУ. - 2010. - 22 квітня. - С. 6.

Гречанюк С. М. Зеров: "До джерел!" // Гречанюк С. На тлі ХХ століття: Літ.- критичні нариси. - К, 1990. - С. 3-58.

Дмитрів Я. Сонетарій Миколи Зерова // Слово і час. - 1994. - № 7. - С. 47-53.

Державін В. Поезія Миколи Зерова і український класицизм // Українське слово: Хрестоматія укр. літ. та літ. критики ХХ ст.: У 3-х кн. - Кн. 1. - К.: Рось, 1994. - Кн. 1. - С. 522-541.

Задорожна С., Бернадська Н. Збірка М. Зерова «Камена» - зразок елітарної лірики // Задорожна С., Бернадська Н. Українська література (запитання і відповіді). - К., 1996. - С. 118-120.

Зеров Микола // Двадцять роки: Літературні дискусії, полеміки. Літературно-критичні статті. - К.: Дніпро, 1991. - С. 69-89.

Зеров Микола // Історія укр. літератури. ХХ ст. У 2 кн. - Кн 1: 1910-1930-ті роки: навч. посібник / За ред. В.Г. Дончика. - К.: Либідь, 1993. - С. 308-320.

Зеров Микола // Новий довідник: Українська мова та література. - К.: ТОВ "Казка", 2005. - С. 692-695.

Зеров Микола // Письменники Радянської України. 20-30 роки: Нариси творчості. - К.: Рад. письменник, 1989. - С. 35-64.

Зеров Микола // УСЕ Універсальний словник-енциклопедія. - К.: Вид-во «ТЕКА», 2006. - С. 489.

Зеров Микола Костьович (1890-1937): поет, перекладач // Укр. культура. - 2000. - № 5-6. - С. 26.

Зеров Микола // Українське слово: Хрестоматія укр. літ. та літ. критики ХХ ст.: У 4-х кн. - Кн. 2. - К: Аконіт, 2001. - С. 42.

Зерова С. Спогади про Миколу Зерова // Слово і час. - 1995. - № 9-10. - С. 56-62.

Кравець Л. Словесно-художні образи поезій М. Зерова // Дивослово. - 1996. - № 7. - С. 14-17.

Лавриненко Ю. Микола Зеров // Українське слово: Хрестоматія укр. літератури та літературної критики ХХ ст. Кн. 1. - К.: Рось, 1994. - С. 513-515.

Новикова М. Таврія Миколи Зерова //Крым-90: Альманах. Літературно-художественное издание. - Симферополь: Таврія, 1990. - С. 69-71.

Сверстюк М. Гострої розпуки гострий біль // Сучасність. - 1994. - № 11. - С. 24-30.

Славутич Я. М. Зеров // Славутич Я. Розстріляна муза: Мартиролог. Нариси про поетів: 2-ге вид., випр. і доповн. - К.: Либідь, 1992. - С. 31-37.

Солодько П. Ремінісценції з грецької та латини в оригінальній поезії Миколи Зерова // Дивослово. - 1994. - № 12. - С. 9-10.

Стріха М. «Камена» Миколи Зерова: проекція на есерівську дійсність 20-х років // Сучасність. - 1996. - № 7-8. - С. 155-158.

Таран Л. Неокласики Микола Зеров і Максим Рильський // Сучасність. - 1995. - № 3. - С. 107-117.

Таран Л. Сонет неокласиків Миколи Зерова і Максима Рильського // Дивослово. - 1997. - № 1. - С. 9-12.

Інтернет-ресурси про життя і творчість М. Зерова

www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=376 – Біографія Миколи Зерова.

uk.wikipedia.org/wiki/ – Зеров Микола Костянтинович: Вікіпедія.

www.experts.in.ua/baza/doc/detail.php?ID=11494 – Микола Зеров: Літературно–критичний нарис.

www.br.com.ua - Життєвий і творчий шлях Миколи Костьовича Зерова.

www.osvita.org.ua - Творча постать Миколи Зерова, поета, перекладача, літературознавця, критика.

www.ukrtvory.com.ua/zerov.html Зеров Микола - життєвий та творчий шлях.

vcisch2.narod.ru/ZEROV/Zerov.htm – Біографія Миколи Зерова (1890-1937).

Зміст

Біографія Миколи Зерова.....	3
Твори Миколи Зерова.....	9
Про життя і творчість поета.....	10
Інтернет-ресурси про життя і творчість.....	13